

Digitalni identitet i pravna regulativa podataka u EU i Bosni i Hercegovini - komparativni prikaz

Digital identity and legal regulation of data in the EU and Bosnia and Herzegovina - a comparative view

Dijana Savić Božić, Pravni fakultet Bijeljina, Ljubiša Mičić, Osnovni sud u Bijeljini

Sažetak – Razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i ubrzana digitalizacija društva doveli su do značajnog povećanja značaja digitalnog identiteta u savremenom pravnom i društvenom okruženju. Digitalni identitet predstavlja skup elektronskih podataka koji omogućavaju identifikaciju pojedinca u digitalnom prostoru i koji se koriste u različitim oblastima, uključujući elektronsku upravu, elektronsku trgovinu i finansijske usluge. Istovremeno, njegova upotreba podrazumijeva obradu velikog broja ličnih podataka, zbog čega pitanje pravne regulacije i zaštite privatnosti postaje jedno od ključnih pitanja savremenog informacionog prava. Cilj ovog rada je analiza pravnog okvira koji uređuje digitalni identitet i zaštitu ličnih podataka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini, uz poseban fokus na komparativni pristup koji omogućava sagledavanje sličnosti i razlika između ova dva regulatorna sistema. U radu se analizira evropski regulatorni okvir zasnovan na Opštoj uredbi o zaštiti podataka (GDPR) i uredbi eIDAS, kao i postojeće zakonodavstvo Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite ličnih podataka. Posebna pažnja posvećena je komparativnoj analizi normativnih rješenja i institucionalnih mehanizama zaštite podataka. Rezultati istraživanja ukazuju da Evropska unija posjeduje razvijen i harmonizovan regulatorni sistem, dok se Bosna i Hercegovina i dalje nalazi u procesu usklađivanja zakonodavstva sa evropskim standardima. Zaključuje se da dalji razvoj pravnog okvira u Bosni i Hercegovini zahtijeva modernizaciju zakonodavstva i jačanje institucionalnih kapaciteta kako bi se obezbijedila efikasna zaštita digitalnog identiteta i ličnih podataka u savremenom digitalnom društvu.

Ključne reči – digitalni identitet, zaštita ličnih podataka, GDPR, eIDAS, Evropska unija, Bosna i Hercegovina

Abstract – The development of information and communication technologies and the accelerated digitization of society have led to a significant increase in the importance of digital identity in the modern legal and social environment. A digital identity is a set of electronic data that enables the identification of an individual in the digital space and is used in various fields, including e-government, e-commerce and financial services. At the same time, its use involves the processing of a large amount of personal data, which is why the issue of legal regulation and privacy protection becomes one of the key issues of modern information law. The aim of this work is the analysis of the legal framework that governs digital identity and personal

data protection in the European Union and Bosnia and Herzegovina, with a special focus on a comparative approach that enables an overview of the similarities and differences between these two regulatory systems. The paper analyzes the European regulatory framework based on the General Data Protection Regulation (GDPR) and the eIDAS regulation, as well as the existing legislation of Bosnia and Herzegovina in the field of personal data protection. Special attention is paid to the comparative analysis of normative solutions and institutional data protection mechanisms. The research results indicate that the European Union has a developed and harmonized regulatory system, while Bosnia and Herzegovina is still in the process of harmonizing legislation with European standards. It is concluded that the further development of the legal framework in Bosnia and Herzegovina requires the modernization of legislation and the strengthening of institutional capacities in order to ensure the effective protection of digital identity and personal data in the modern digital society.

Keywords – digital identity, personal data protection, GDPR, eIDAS, European Union, Bosnia and Herzegovina

I. UVOD

Savremeno društvo obilježeno je intenzivnim razvojem informaciono-komunikacionih tehnologija, digitalizacijom javnih i privatnih usluga, kao i sve većom upotrebom elektronskih sistema za identifikaciju i autentifikaciju korisnika. U takvom okruženju koncept identiteta dobija novu dimenziju, koja se ne odnosi samo na tradicionalne oblike identifikacije pojedinca, već i na skup digitalnih podataka i atributa koji omogućavaju njegovo prepoznavanje i verifikaciju u digitalnom prostoru. Ovaj skup podataka, koji se u savremenoj literaturi označava kao digitalni identitet, postao je ključni element funkcionisanja digitalne ekonomije, elektronske uprave i različitih onlajn servisa, ali istovremeno otvara i brojna pitanja u vezi sa zaštitom privatnosti i pravnom regulacijom obrade ličnih podataka [1].

Digitalni identitet u najširem smislu predstavlja skup informacija u elektronskom obliku koje su povezane sa

određenim fizičkim ili pravnim licem i koje omogućavaju njegovu identifikaciju u digitalnom okruženju. Takvi podaci mogu uključivati osnovne identifikacione informacije, kao što su ime, prezime ili jedinstveni identifikacioni broj, ali i širi spektar atributa, uključujući elektronske identifikatore, biometrijske podatke, digitalne sertifikate ili druge elemente koji omogućavaju autentifikaciju korisnika u različitim informacionim sistemima. Razvoj digitalnih identiteta povezan je sa širim procesom digitalne transformacije društva, u kojem sve veći broj društvenih, ekonomskih i administrativnih aktivnosti prelazi u elektronsko okruženje, čime se povećava potreba za pouzdanim i bezbjednim sistemima identifikacije [2].

Istovremeno, digitalizacija društvenih procesa dovela je do značajnog povećanja obima prikupljanja i obrade ličnih podataka. Organizacije javnog i privatnog sektora danas raspolažu velikim količinama informacija koje se odnose na pojedince, pri čemu obrada takvih podataka često predstavlja osnovu za funkcionisanje savremenih digitalnih servisa. Upravo zbog toga zaštita ličnih podataka postaje jedno od centralnih pitanja savremenog informacionog prava, s obzirom na to da neadekvatna obrada ili zloupotreba podataka može dovesti do ozbiljnih povreda prava na privatnost i drugih osnovnih prava građana [3]. Povezanost između digitalnog identiteta i zaštite podataka posebno je naglašena u kontekstu razvoja elektronske identifikacije, biometrijskih tehnologija i automatizovanih sistema obrade informacija.

Evropska unija razvila je jedan od najnaprednijih pravnih okvira za zaštitu ličnih podataka i regulisanje digitalnog identiteta na globalnom nivou. Posebno značajnu ulogu u tom pogledu ima Opšta uredba o zaštiti podataka (General Data Protection Regulation – GDPR), koja je stupila na snagu 2018. godine i koja predstavlja temelj savremenog evropskog sistema zaštite podataka. Ova uredba uspostavlja jedinstven skup pravila o obradi ličnih podataka na teritoriji Evropske unije, definišući osnovne principe obrade, prava pojedinaca i obaveze organizacija koje obrađuju podatke [4]. Pored GDPR-a, značajan regulatorni instrument predstavlja i Uredba o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije na unutrašnjem tržištu (eIDAS), koja uređuje pravni okvir za elektronsku identifikaciju i digitalne usluge povjerenja, čime se omogućava razvoj interoperabilnih sistema digitalnog identiteta na nivou Evropske unije [5]. Za države koje teže članstvu u Evropskoj uniji, uključujući Bosnu i Hercegovinu, usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa evropskim standardima u oblasti zaštite podataka predstavlja važan dio procesa evropskih integracija. Bosna i Hercegovina je usvojila Zakon o zaštiti ličnih podataka, kojim su postavljeni osnovni principi obrade i zaštite podataka, kao i institucionalni okvir za nadzor nad primjenom zakona kroz rad Agencije za zaštitu ličnih podataka. Međutim, iako postoje određeni elementi usklađenosti sa evropskim standardima, pravni okvir Bosne i Hercegovine još uvijek ne prati u potpunosti savremene regulatorne trendove Evropske unije, posebno u kontekstu novih tehnologija i digitalnih identitetskih sistema [6].

U tom kontekstu, pitanje pravne regulacije digitalnog identiteta dobija poseban značaj, jer efikasan regulatorni okvir mora istovremeno omogućiti razvoj digitalnih usluga i obezbijediti adekvatnu zaštitu prava građana. Balansiranje između tehnološkog razvoja i zaštite privatnosti predstavlja jedan od ključnih izazova savremenog prava informacionih tehnologija. Posebno je važno obezbijediti da sistemi digitalne identifikacije budu zasnovani na principima zakonitosti, transparentnosti i proporcionalnosti u obradi ličnih podataka, kako bi se spriječile potencijalne zloupotrebe i očuvalo povjerenje korisnika u digitalne servise [3].

Predmet rada jeste analiza pravnog okvira koji uređuje digitalni identitet i zaštitu ličnih podataka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini, sa posebnim fokusom na komparativni pristup koji omogućava sagledavanje sličnosti i razlika između ova dva regulatorna sistema. Cilj rada je da se identifikuju osnovne karakteristike evropskog modela regulacije digitalnog identiteta, da se analizira postojeći pravni okvir Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti, kao i da se utvrdi u kojoj mjeri je nacionalno zakonodavstvo usklađeno sa standardima Evropske unije. Pored toga, rad ima za cilj da ukaže na ključne izazove u razvoju pravne regulacije digitalnog identiteta, posebno u kontekstu brzog tehnološkog razvoja i sve veće digitalizacije društva.

II. POJAM I ZNAČAJ DIGITALNOG IDENTITETA U SAVREMENOM DRUŠTVU

Razvoj savremenog informacionog društva doveo je do značajnih promjena u načinu na koji pojedinci učestvuju u društvenim, ekonomskim i administrativnim procesima. Digitalizacija velikog broja aktivnosti, uključujući elektronsku trgovinu, elektronsku upravu, finansijske usluge i komunikaciju putem interneta, dovela je do potrebe za pouzdanim mehanizmima identifikacije korisnika u digitalnom okruženju. U tom kontekstu razvija se koncept digitalnog identiteta, koji predstavlja skup podataka i atributa povezanih sa određenim licem, a koji omogućavaju njegovu identifikaciju i autentifikaciju u informacionim sistemima. Digitalni identitet tako postaje ključni element funkcionisanja savremenog digitalnog društva, jer omogućava bezbjedno i efikasno korišćenje digitalnih usluga, ali istovremeno otvara i brojna pitanja u vezi sa zaštitom privatnosti i upravljanjem ličnim podacima [7].

U najširem smislu, digitalni identitet može se definisati kao skup elektronskih informacija koje predstavljaju određenu osobu u digitalnom prostoru i koje omogućavaju njeno prepoznavanje u različitim informacionim sistemima. Ove informacije mogu obuhvatati osnovne identifikacione podatke, kao što su ime i prezime, datum rođenja ili identifikacioni broj, ali i dodatne elemente poput korisničkih naloga, elektronskih identifikatora, digitalnih sertifikata ili biometrijskih podataka. Digitalni identitet često uključuje i različite atribute koji opisuju karakteristike korisnika, kao što su profesionalni status, obrazovanje ili druge relevantne informacije koje se koriste u različitim digitalnim servisima [8]. Upravo zbog toga digitalni identitet ne predstavlja samo

tehnički identifikator, već kompleksan skup podataka koji može imati značajan uticaj na privatnost pojedinca i način na koji se njegovi lični podaci obrađuju.

U savremenom digitalnom okruženju digitalni identitet ima centralnu ulogu u omogućavanju pristupa različitim elektronskim uslugama. Elektronska uprava, na primjer, u velikoj mjeri zavisi od pouzdanih sistema digitalne identifikacije koji omogućavaju građanima da bez fizičkog prisustva ostvaruju svoja prava i koriste javne usluge putem interneta. Sličan značaj digitalni identitet ima i u oblasti elektronskog bankarstva, elektronske trgovine i različitih platformi koje omogućavaju interakciju između korisnika i pružalaca usluga. Pouzdani sistemi digitalne identifikacije omogućavaju smanjenje administrativnih troškova, povećanje efikasnosti javnih usluga i olakšavanje prekograničnih digitalnih transakcija, što je posebno značajno u kontekstu razvoja digitalne ekonomije [9].

Pored svojih funkcionalnih prednosti, digitalni identitet predstavlja i važan element u izgradnji povjerenja u digitalne sisteme. Korisnici digitalnih usluga moraju imati povjerenje da će njihovi lični podaci biti obrađivani na zakonit i bezbjedan način, kao i da će sistemi digitalne identifikacije biti zaštićeni od zloupotreba i neovlašćenog pristupa. Upravo zbog toga razvoj digitalnih identitetskih sistema mora biti praćen odgovarajućim pravnim i institucionalnim mehanizmima koji obezbjeđuju zaštitu prava pojedinaca i sprečavaju neadekvatnu obradu ličnih podataka. Bez adekvatne pravne regulacije, sistemi digitalnog identiteta mogu postati izvor ozbiljnih rizika za privatnost, posebno u slučajevima masovnog prikupljanja i obrade podataka ili njihove zloupotrebe od strane različitih organizacija [3].

Poseban značaj u savremenim raspravama o digitalnom identitetu imaju i tehnološke inovacije koje omogućavaju razvoj naprednih sistema identifikacije. Biometrijske tehnologije, kao što su prepoznavanje lica, otisaka prstiju ili šarenice oka, sve češće se koriste kao sredstva autentifikacije u različitim digitalnim servisima. Iako takve tehnologije mogu značajno povećati bezbjednost sistema identifikacije, one istovremeno otvaraju i složena pravna pitanja u vezi sa obradom osjetljivih ličnih podataka. Biometrijski podaci smatraju se posebno osjetljivom kategorijom ličnih podataka, jer njihova zloupotreba može imati dugoročne posljedice po privatnost pojedinca, s obzirom na to da takve karakteristike ne mogu biti promjenjene poput lozinki ili drugih identifikacionih sredstava [4].

U kontekstu razvoja digitalnih identiteta sve veći značaj dobija i koncept takozvanog samouvjerenog identiteta (self-sovereign identity), koji podrazumijeva model u kojem pojedinci imaju veću kontrolu nad sopstvenim digitalnim identitetskim podacima. Za razliku od tradicionalnih sistema identifikacije, gdje institucije ili organizacije upravljaju identitetskim podacima korisnika, modeli samouvjerenog identiteta zasnivaju se na principu da pojedinci mogu sami upravljati svojim digitalnim identitetom i odlučivati koje informacije će dijeliti sa određenim servisima. Ovakav pristup

ima potencijal da unaprijedi zaštitu privatnosti i poveća transparentnost u obradi podataka, ali istovremeno zahtijeva razvoj odgovarajućih tehničkih i pravnih rješenja koja će omogućiti njegovu praktičnu primjenu [10].

Razvoj digitalnog identiteta usko je povezan sa širim konceptom digitalne transformacije društva. Vlade širom svijeta sve više ulažu u razvoj sistema elektronske identifikacije kako bi unaprijedile dostupnost javnih usluga i omogućile efikasnije upravljanje administrativnim procesima. Evropska unija u tom pogledu posebno naglašava značaj interoperabilnih sistema digitalne identifikacije koji omogućavaju građanima da koriste digitalne usluge u različitim državama članicama bez dodatnih administrativnih prepreka. Takav pristup doprinosi razvoju jedinstvenog digitalnog tržišta i olakšava prekograničnu saradnju u okviru Evropske unije [5].

Međutim, razvoj digitalnih identiteta istovremeno postavlja i brojne izazove za pravni sistem. Jedan od ključnih izazova odnosi se na balansiranje između potrebe za efikasnom identifikacijom korisnika i zaštite njihovih osnovnih prava, prije svega prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka. Pravna regulacija digitalnog identiteta mora obezbijediti jasna pravila o prikupljanju, obradi i čuvanju identitetskih podataka, kao i efikasne mehanizme nadzora nad njihovom primjenom. U tom kontekstu međunarodni i regionalni pravni sistemi, uključujući pravni okvir Evropske unije, razvili su niz principa koji imaju za cilj obezbjeđivanje zakonite, transparentne i proporcionalne obrade ličnih podataka u digitalnom okruženju [4].

Sve navedeno ukazuje na činjenicu da digitalni identitet predstavlja jedan od ključnih koncepata savremenog informacionog društva, koji ima značajan uticaj na način funkcionisanja digitalnih usluga i zaštitu prava pojedinaca. Razumijevanje njegovih osnovnih karakteristika i pravnih implikacija predstavlja važan korak u analizi regulatornih okvira koji uređuju ovu oblast, što je posebno značajno u kontekstu razvoja evropskog pravnog sistema zaštite podataka i procesa harmonizacije zakonodavstva država koje teže članstvu u Evropskoj uniji.

III. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE PODATAKA I DIGITALNOG IDENTITETA U EVROPSKOJ UNIJI

Pravni okvir zaštite ličnih podataka u Evropskoj uniji predstavlja jedan od najrazvijenijih i najuticajnijih sistema regulacije ove oblasti na globalnom nivou. Razvoj evropskog zakonodavstva u oblasti zaštite podataka povezan je sa nastojanjem da se obezbijedi efikasna zaštita osnovnih prava pojedinaca u digitalnom društvu, ali i da se istovremeno omogući slobodan protok podataka unutar jedinstvenog tržišta Evropske unije. U tom kontekstu, pravna regulacija digitalnog identiteta i obrade ličnih podataka razvijala se postepeno kroz niz pravnih akata i institucionalnih mehanizama koji imaju za cilj uspostavljanje visokog nivoa zaštite privatnosti i bezbjednosti informacija [11].

Jedan od temeljnih dokumenata koji potvrđuje značaj zaštite ličnih podataka u evropskom pravnom poretku jeste Povelja Evropske unije o osnovnim pravima, kojom je pravo na zaštitu ličnih podataka priznato kao posebno osnovno pravo. Član 8. ove Povelje predviđa da svako ima pravo na zaštitu ličnih podataka koji se odnose na njega, kao i da se takvi podaci moraju obrađivati zakonito, u određene svrhe i na osnovu pristanka lica na koje se odnose ili drugog legitimnog pravnog osnova predviđenog zakonom [12]. Ovim dokumentom postavljeni su temeljni principi koji su kasnije detaljnije razrađeni u zakonodavstvu Evropske unije koje uređuje zaštitu podataka i digitalni identitet.

Prije donošenja savremenog regulatornog okvira, zaštita ličnih podataka u Evropskoj uniji bila je uređena Direktivom 95/46/EC o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i slobodnim kretanjem takvih podataka. Ova direktiva predstavljala je prvi sveobuhvatni pravni instrument na nivou Evropske unije kojim su definisani osnovni principi obrade ličnih podataka, uključujući zakonitost obrade, ograničenje svrhe, proporcionalnost i bezbjednost podataka. Iako je direktiva značajno doprinijela harmonizaciji zakonodavstva država članica, njen osnovni nedostatak bio je u činjenici da su države članice imale određeni stepen slobode u njenoj implementaciji, što je dovelo do razlika u nacionalnim pravnim sistemima [13].

Sa ciljem prevazilaženja ovih nedostataka i prilagođavanja pravnog okvira novim tehnološkim izazovima, Evropska unija je 2016. godine usvojila Opštu uredbu o zaštiti podataka (General Data Protection Regulation – GDPR), koja je počela da se primjenjuje 2018. godine. Za razliku od direktive, uredba ima direktnu primjenu u državama članicama, čime je obezbjeđen veći stepen pravne harmonizacije i jedinstvena primjena pravila zaštite podataka na teritoriji Evropske unije. GDPR predstavlja jedan od najznačajnijih regulatornih instrumenata u oblasti zaštite podataka na globalnom nivou, jer uspostavlja sveobuhvatan sistem pravila koji uređuje način prikupljanja, obrade i čuvanja ličnih podataka [4].

Jedan od ključnih elemenata GDPR-a jeste definisanje osnovnih principa obrade ličnih podataka. Među najvažnijim principima izdvajaju se zakonitost, pravičnost, transparentnost i ograničenje svrhe obrade, minimizacija podataka, tačnost podataka, ograničenje perioda čuvanja i integritet i povjerljivost podataka. Ovi principi imaju za cilj da obezbijede da se lični podaci obrađuju na način koji poštuje prava i slobode pojedinaca, ali i da se organizacijama omogući zakonita obrada podataka u okviru njihovih poslovnih aktivnosti [4]. Poseban značaj imaju i prava ispitanika, kao što su pravo na pristup podacima, pravo na ispravku, pravo na brisanje podataka, poznato, „pravo na zaborav“, kao i pravo na ograničenje obrade i pravo na prenosivost podataka.

Pored definisanja principa obrade podataka, GDPR uvodi i značajne obaveze za organizacije koje obrađuju lične podatke. Organizacije su dužne da primjenjuju odgovarajuće tehničke i organizacione mjere zaštite podataka, da vode evidenciju o aktivnostima obrade, kao i da u određenim slučajevima

imenuju službenika za zaštitu podataka. Takođe je uvedena obaveza prijavljivanja povreda bezbjednosti podataka nadležnim nadzornim organima, kao i obaveza obavještanja pogođenih lica u slučajevima kada povreda može predstavljati visok rizik po njihova prava i slobode. Jedna od najznačajnijih novina GDPR-a jeste i uvođenje visokih novčanih kazni za kršenje pravila o zaštiti podataka, koje mogu iznositi do 20 miliona evra ili do četiri procenta ukupnog godišnjeg globalnog prometa organizacije [3].

U kontekstu digitalnog identiteta poseban značaj ima i Uredba o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije na unutrašnjem tržištu, poznata kao eIDAS uredba. Ovaj pravni akt donijet je 2014. godine sa ciljem uspostavljanja jedinstvenog okvira za elektronsku identifikaciju i digitalne usluge povjerenja u Evropskoj uniji. eIDAS uredba omogućava međusobno priznavanje nacionalnih sistema elektronske identifikacije između država članica, čime se olakšava prekogranično korišćenje digitalnih usluga i unapređuje funkcionisanje jedinstvenog digitalnog tržišta [5].

Uredba eIDAS reguliše različite vrste usluga povjerenja, uključujući elektronske potpise, elektronske pečate, elektronske vremenske žigove, usluge elektronske dostave i autentifikaciju web-sajtova. Ovi instrumenti omogućavaju sigurnu elektronsku komunikaciju i verifikaciju identiteta korisnika u digitalnom okruženju, čime se povećava pravna sigurnost elektronskih transakcija. Posebno je značajno to što eIDAS uspostavlja pravni okvir koji omogućava da elektronski potpis ima istu pravnu snagu kao i tradicionalni rukopisni potpis, pod uslovom da ispunjava određene tehničke i bezbjednosne standarde [14].

Institucionalni okvir zaštite podataka u Evropskoj uniji takođe ima važnu ulogu u obezbjeđivanju efikasne primjene pravnih pravila. Svaka država članica ima sopstveno nezavisno nadzorno tijelo zaduženo za nadzor nad primjenom pravila o zaštiti podataka, dok na evropskom nivou značajnu ulogu ima Evropski odbor za zaštitu podataka (European Data Protection Board). Ovaj organ ima zadatak da obezbijedi dosljednu primjenu GDPR-a u državama članicama, da donosi smjernice za tumačenje propisa i da doprinosi koordinaciji između nacionalnih nadzornih organa [15].

Razvoj pravnog okvira Evropske unije u oblasti zaštite podataka i digitalnog identiteta predstavlja važan model za mnoge države širom svijeta, uključujući i države koje teže članstvu u Evropskoj uniji. Visoki standardi zaštite podataka koji su uspostavljeni kroz GDPR i eIDAS uredbu postali su referentni okvir za reforme nacionalnih zakonodavstava, posebno u kontekstu digitalne transformacije društva i sve veće upotrebe informacionih tehnologija. Upravo zbog toga analiza evropskog pravnog okvira predstavlja važnu osnovu za razumijevanje regulatornih izazova sa kojima se suočavaju države poput Bosne i Hercegovine u procesu usklađivanja svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije.

IV. PRAVNA REGULATIVA DIGITALNOG IDENTITETA I ZAŠTITE PODATAKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Zaštita ličnih podataka i regulacija digitalnog identiteta u Bosni i Hercegovini razvijaju se u okviru šireg procesa digitalizacije društva i usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije. Iako Bosna i Hercegovina nije članica Evropske unije, proces evropskih integracija podrazumijeva postepeno usklađivanje domaćih propisa sa evropskim standardima, posebno u oblastima koje se odnose na zaštitu osnovnih prava građana, informaciono društvo i digitalno tržište. U tom kontekstu zaštita ličnih podataka predstavlja važan segment pravnog sistema, jer omogućava uspostavljanje ravnoteže između razvoja digitalnih tehnologija i zaštite privatnosti pojedinaca [11].

Osnovni pravni akt kojim je uređena oblast zaštite ličnih podataka u Bosni i Hercegovini jeste Zakon o zaštiti ličnih podataka. Ovim zakonom definisani su osnovni pojmovi i principi obrade ličnih podataka, kao i prava lica na koje se podaci odnose i obaveze institucija i organizacija koje vrše obradu podataka. Zakon definiše lične podatke kao svaku informaciju koja se odnosi na identifikovano ili identifikabilno fizičko lice, čime se uspostavlja širok obuhvat podataka koji mogu biti predmet pravne zaštite. Na taj način zakon obuhvata različite vrste identifikacionih informacija koje čine osnovu digitalnog identiteta pojedinca u savremenom informacionom okruženju [6].

Jedan od ključnih ciljeva Zakona o zaštiti ličnih podataka jeste obezbjeđivanje zakonite i transparentne obrade ličnih podataka, kao i sprečavanje njihove zloupotrebe. U tom smislu zakon predviđa da se lični podaci mogu prikupljati i obrađivati samo u određene, jasno definisane i zakonite svrhe, uz poštovanje principa proporcionalnosti i ograničenja obrade. Takođe se propisuje da podaci moraju biti tačni, ažurni i čuvani samo onoliko dugo koliko je potrebno za ostvarivanje svrhe zbog koje su prikupljeni. Ovi principi u velikoj mjeri odgovaraju osnovnim principima zaštite podataka koji su razvijeni u evropskom pravnom sistemu, što ukazuje na činjenicu da je zakonodavstvo Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti od samog početka bilo inspirisano evropskim standardima [13].

Zakon takođe predviđa određena prava za lica na koja se podaci odnose, uključujući pravo na pristup ličnim podacima, pravo na ispravku netačnih podataka i pravo na brisanje podataka koji su obrađeni suprotno zakonu. Ova prava imaju za cilj da pojedincima omoguće kontrolu nad sopstvenim ličnim podacima i da obezbijede transparentnost u radu institucija i organizacija koje vrše obradu podataka. Međutim, u poređenju sa savremenim evropskim standardima, posebno onima koji su uspostavljeni kroz Opštu uredbu o zaštiti podataka (GDPR), može se uočiti da određeni mehanizmi zaštite u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine nisu u potpunosti razvijeni ili precizno regulisani [3].

Institucionalni okvir za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini obezbjeđuje Agencija za zaštitu ličnih podataka u

Bosni i Hercegovini, koja je uspostavljena kao nezavisno nadzorno tijelo nadležno za praćenje primjene zakona i zaštitu prava građana u vezi sa obradom ličnih podataka. Agencija ima ovlaštenja da vrši nadzor nad institucijama i organizacijama koje obrađuju lične podatke, da izdaje preporuke i smjernice za pravilnu primjenu zakona, kao i da pokreće postupke u slučajevima kada se utvrdi da je došlo do povrede propisa o zaštiti podataka. Na taj način Agencija predstavlja centralni institucionalni mehanizam za sprovođenje politike zaštite privatnosti u Bosni i Hercegovini [16]. U praksi, međutim, implementacija pravila o zaštiti podataka u Bosni i Hercegovini suočava se sa određenim izazovima. Jedan od ključnih problema odnosi se na ograničene institucionalne kapacitete nadzornih organa, kao i na nedovoljnu svijest institucija i organizacija o značaju zaštite ličnih podataka. Pored toga, ubrzani razvoj digitalnih tehnologija i povećana upotreba informacionih sistema u javnom i privatnom sektoru doveli su do pojave novih izazova koji nisu u potpunosti obuhvaćeni postojećim zakonodavnim okvirom. Ovi izazovi posebno dolaze do izražaja u kontekstu razvoja sistema elektronske identifikacije, biometrijskih tehnologija i različitih digitalnih platformi koje obrađuju velike količine ličnih podataka [7].

Poseban aspekt razvoja digitalnog identiteta u Bosni i Hercegovini odnosi se na digitalizaciju javne uprave i uvođenje elektronskih usluga koje građanima omogućavaju komunikaciju sa institucijama putem interneta. Razvoj elektronske uprave zahtijeva uspostavljanje pouzdanih sistema identifikacije korisnika, kako bi se obezbijedila bezbjedna razmjena informacija i zaštita osjetljivih podataka. Međutim, za razliku od Evropske unije, gdje je kroz uredbu eIDAS uspostavljen jedinstven pravni okvir za elektronsku identifikaciju i usluge povjerenja, Bosna i Hercegovina još uvijek nema potpuno razvijen sistem digitalne identifikacije koji bi bio usklađen sa evropskim standardima [5].

Proces usklađivanja zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa pravnim tekovinama Evropske unije predstavlja važan korak ka unapređenju zaštite ličnih podataka i regulacije digitalnog identiteta. Evropska komisija u svojim izvještajima o napretku Bosne i Hercegovine redovno naglašava potrebu modernizacije zakonodavnog okvira u oblasti zaštite podataka, posebno u cilju njegovog usklađivanja sa standardima GDPR-a. Takva reforma podrazumijevala bi uvođenje preciznijih pravila o obradi podataka, jačanje prava pojedinaca i unapređenje institucionalnih mehanizama nadzora nad primjenom propisa [17].

Pravni okvir zaštite ličnih podataka u Bosni i Hercegovini predstavlja važan temelj za regulaciju digitalnog identiteta, ali da je njegovo dalje unapređenje neophodno kako bi se odgovorilo na izazove savremenog digitalnog društva. Dalji razvoj zakonodavstva u ovoj oblasti trebalo bi da bude usmjeren ka usklađivanju sa evropskim standardima, jačanju institucionalnih kapaciteta nadzornih organa i unapređenju pravne sigurnosti u oblasti obrade ličnih podataka.

V. KOMPARATIVNA ANALIZA PRAVNE REGULATIVE DIGITALNOG IDENTITETA U EVROPSKOJ UNIJI I BOSNI I HERCEGOVINI

Komparativna analiza pravne regulative digitalnog identiteta i zaštite ličnih podataka u Evropskoj uniji i Bosni i Hercegovini omogućava uvid u stepen razvijenosti regulatornih sistema i nivo usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa evropskim standardima. Evropska unija je tokom poslednjih decenija razvila sveobuhvatan pravni okvir koji uređuje obradu ličnih podataka i sisteme digitalne identifikacije, dok je Bosna i Hercegovina u ovoj oblasti uspostavila osnovne pravne mehanizme, ali se i dalje nalazi u procesu prilagođavanja savremenim regulatornim trendovima. Upravo zbog toga poređenje ova dva sistema omogućava identifikovanje ključnih sličnosti, ali i značajnih razlika koje proizlaze iz različitog nivoa institucionalnog i normativnog razvoja [11].

Jedna od osnovnih sličnosti između pravnog sistema Evropske unije i zakonodavstva Bosne i Hercegovine ogleda se u činjenici da oba sistema polaze od principa zaštite privatnosti i ličnih podataka kao osnovnog prava pojedinca. Evropski pravni okvir prepoznaje zaštitu ličnih podataka kao fundamentalno pravo, što je potvrđeno i u Povelji Evropske unije o osnovnim pravima [12], dok zakonodavstvo Bosne i Hercegovine takođe predviđa niz mehanizama koji imaju za cilj zaštitu ličnih podataka i sprečavanje njihove zloupotrebe [6]. U oba sistema naglašava se značaj zakonite i transparentne obrade podataka, kao i potreba za postojanjem nezavisnog nadzornog tijela koje prati primjenu propisa u ovoj oblasti. Sličnosti između dva regulatorna sistema mogu se uočiti i u osnovnim principima obrade ličnih podataka. Principi kao što su ograničenje svrhe obrade, proporcionalnost, tačnost podataka i bezbjednost obrade predstavljaju zajedničke elemente evropskog i bosanskohercegovačkog zakonodavstva. Ovi principi imaju za cilj da obezbijede da se lični podaci obrađuju na način koji poštuje prava pojedinaca i sprečava njihovu neovlašćenu upotrebu. Međutim, iako su ovi principi formalno prisutni u oba pravna sistema, njihov nivo razrađenosti i praktične primjene značajno se razlikuje [3].

Najznačajnije razlike između regulatornih sistema Evropske unije i Bosne i Hercegovine odnose se na stepen normativne razvijenosti i institucionalne implementacije pravila o zaštiti podataka i digitalnom identitetu. Evropska unija je kroz Opštu uredbu o zaštiti podataka uspostavila detaljan i sveobuhvatan sistem regulacije koji obuhvata širok spektar pitanja povezanih sa obradom ličnih podataka, uključujući prava ispitanika, obaveze organizacija, mehanizme nadzora i sankcije za kršenje propisa [4]. Za razliku od toga, zakonodavni okvir Bosne i Hercegovine zasniva se na zakonu koji u određenim segmentima ne prati u potpunosti savremene regulatorne standarde razvijene u okviru Evropske unije.

Posebna razlika između ova dva sistema odnosi se na regulaciju digitalnog identiteta i elektronske identifikacije. Evropska unija je kroz uredbu eIDAS uspostavila jedinstven pravni okvir koji omogućava međusobno priznavanje sistema

elektronske identifikacije između država članica i omogućava razvoj interoperabilnih digitalnih identitetskih sistema na nivou cijelog evropskog tržišta [5]. Ovaj sistem ima značajan uticaj na razvoj digitalne ekonomije i elektronske uprave, jer omogućava građanima i organizacijama da koriste digitalne usluge u različitim državama članicama bez potrebe za dodatnim administrativnim procedurama. U Bosni i Hercegovini, međutim, takav jedinstveni sistem digitalne identifikacije još uvijek nije u potpunosti razvijen, što predstavlja jedan od ključnih izazova u procesu digitalne transformacije javne uprave.

Razlike između regulatornih sistema mogu se uočiti i u institucionalnim kapacitetima za sprovođenje pravila o zaštiti podataka. U Evropskoj uniji postoji razvijen sistem nadzornih organa koji djeluju na nacionalnom i evropskom nivou, pri čemu Evropski odbor za zaštitu podataka ima važnu ulogu u koordinaciji i usklađivanju prakse između država članica [15]. Ovakav institucionalni okvir omogućava dosljednu primjenu pravila o zaštiti podataka i efikasno rješavanje sporova koji se odnose na obradu ličnih podataka. U Bosni i Hercegovini nadzor nad primjenom zakona vrši Agencija za zaštitu ličnih podataka, ali njeni kapaciteti i nadležnosti nisu uvijek uporedivi sa institucijama koje djeluju u okviru sistema Evropske unije [16]. Uprkos navedenim razlikama, proces evropskih integracija predstavlja važan podsticaj za dalji razvoj zakonodavstva Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite ličnih podataka i digitalnog identiteta. Evropska unija kroz svoje politike i preporuke podstiče države koje teže članstvu da modernizuju svoje zakonodavne okvire i usklade ih sa evropskim standardima. U tom kontekstu reforma zakonodavstva Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite podataka predstavlja važan korak ka unapređenju pravne sigurnosti i jačanju poverenja građana u digitalne sisteme [17].

Komparativna analiza pokazuje da, iako postoje određene sličnosti između evropskog i bosanskohercegovačkog pravnog okvira, razlike u stepenu normativne razvijenosti i institucionalne implementacije i dalje predstavljaju značajan izazov. Dalje usklađivanje zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa standardima Evropske unije može doprinijeti unapređenju zaštite ličnih podataka, razvoju digitalne ekonomije i jačanju institucionalnih kapaciteta za regulaciju digitalnog identiteta u savremenom društvu.

VI. ZAKLJUČAK

Razvoj digitalnih tehnologija i sve intenzivnija digitalizacija društvenih i ekonomskih aktivnosti doveli su do značajnog povećanja uloge digitalnog identiteta u savremenom društvu. Digitalni identitet danas predstavlja ključni element funkcionisanja brojnih elektronskih usluga, uključujući elektronsku upravu, elektronsku trgovinu, finansijske servise i različite digitalne platforme. Istovremeno, upotreba digitalnih identiteta podrazumijeva obradu velikog broja ličnih podataka, što nameće potrebu za postojanjem jasnog i efikasnog pravnog okvira koji može obezbijediti zaštitu privatnosti i osnovnih prava pojedinaca. Upravo zbog toga pravna regulacija digitalnog identiteta i zaštite ličnih

podataka postaje jedno od ključnih pitanja savremenog informacionog prava.

Analiza pravnog okvira Evropske unije pokazuje da je u ovom regionu razvijen sveobuhvatan sistem regulacije koji obuhvata različite aspekte obrade ličnih podataka i digitalne identifikacije. Poseban značaj u tom pogledu imaju Opšta uredba o zaštiti podataka (GDPR) i uredba eIDAS, koje zajedno čine temelj evropskog regulatornog sistema u oblasti zaštite podataka i digitalnog identiteta. Ovi pravni instrumenti uspostavljaju jasna pravila o obradi ličnih podataka, definišu prava pojedinaca i obaveze organizacija koje obrađuju podatke, kao i mehanizme nadzora i sankcionisanja u slučaju kršenja propisa. Na taj način Evropska unija nastoji da obezbijedi visok nivo zaštite privatnosti, ali i da istovremeno omogući razvoj digitalne ekonomije i jedinstvenog digitalnog tržišta.

Sa druge strane, pravni okvir Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite ličnih podataka zasniva se prvenstveno na Zakonu o zaštiti ličnih podataka, kojim su definisani osnovni principi obrade podataka i institucionalni mehanizmi za nadzor nad njihovom primjenom. Iako zakonodavstvo Bosne i Hercegovine sadrži određene elemente koji su usklađeni sa evropskim standardima, analiza pokazuje da postoje značajne razlike u stepenu normativne razrađenosti i institucionalne implementacije pravila o zaštiti podataka. Posebno se može uočiti da postojeći zakonodavni okvir nije u potpunosti prilagođen savremenim tehnološkim izazovima koji proizlaze iz razvoja digitalnih identitetskih sistema, elektronske identifikacije i obrade velikih količina podataka u digitalnom okruženju.

Komparativna analiza pravne regulative Evropske unije i Bosne i Hercegovine ukazuje na to da evropski pravni sistem predstavlja znatno razvijeniji model regulacije zaštite podataka i digitalnog identiteta. Evropska unija je kroz GDPR i eIDAS uspostavila detaljan i harmonizovan regulatorni okvir koji omogućava efikasnu zaštitu ličnih podataka i razvoj interoperabilnih sistema digitalne identifikacije na nivou cijelog unutrašnjeg tržišta. Nasuprot tome, Bosna i Hercegovina se i dalje nalazi u procesu modernizacije svog zakonodavstva i usklađivanja sa evropskim standardima, što predstavlja važan dio šireg procesa evropskih integracija.

Dalje unapređenje pravnog okvira u Bosni i Hercegovini zahtijeva modernizaciju zakonodavstva u oblasti zaštite ličnih podataka, posebno kroz usklađivanje sa standardima koje je uspostavila Opšta uredba o zaštiti podataka Evropske unije. Takva reforma mogla bi doprinijeti jačanju pravne sigurnosti, unapređenju zaštite prava građana i razvoju digitalnih javnih usluga. Pored toga, važno je unaprijediti institucionalne kapacitete nadzornih organa i podići nivo svijesti institucija i organizacija o značaju zaštite ličnih podataka u savremenom digitalnom društvu.

Na osnovu sprovedene analize može se zaključiti da digitalni identitet predstavlja jedan od ključnih elemenata savremenog informacionog društva i da njegovo efikasno

pravno regulisanje zahtijeva uspostavljanje uravnoteženog sistema koji istovremeno podstiče tehnološki razvoj i obezbjeđuje zaštitu osnovnih prava pojedinaca. U tom kontekstu iskustvo Evropske unije može poslužiti kao važan model za dalji razvoj zakonodavstva Bosne i Hercegovine, posebno u oblasti zaštite ličnih podataka i digitalne identifikacije, čime bi se doprinijelo stvaranju sigurnijeg i transparentnijeg digitalnog okruženja za građane i institucije.

LITERATURA

- [1] C. J. Bennett, *The Privacy Advocates: Resisting the Spread of Surveillance*. Cambridge, MA, USA: MIT Press, 2008.
- [2] D. Birch, *Identity is the New Money*. London, UK: London Publishing Partnership, 2014.
- [3] P. Voigt and A. von dem Bussche, *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*. Cham, Switzerland: Springer, 2017.
- [4] European Parliament and Council of the European Union, Regulation (EU) 2016/679 of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation – GDPR), Official Journal of the European Union, 2016.
- [5] European Parliament and Council of the European Union, Regulation (EU) No 910/2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (eIDAS), Official Journal of the European Union, 2014.
- [6] Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina, Law on Personal Data Protection of Bosnia and Herzegovina, Official Gazette of Bosnia and Herzegovina, No. 12/25.
- [7] OECD, *Digital Identity Management: Enabling Innovation and Trust in the Internet Economy*. Paris, France: OECD Publishing, 2011.
- [8] W. Jansen and S. Broderick, *Guidelines on Identity Management*. Gaithersburg, MD, USA: National Institute of Standards and Technology (NIST), 2011.
- [9] European Commission, A Digital Single Market Strategy for Europe. Brussels, Belgium: European Commission, 2015.
- [10] Tobin and D. Reed, *The Inevitable Rise of Self-Sovereign Identity*. Sovrin Foundation, 2017.
- [11] L. A. Bygrave, *Data Privacy Law: An International Perspective*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2014.
- [12] European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Union, 2012.
- [13] European Parliament and Council of the European Union, Directive 95/46/EC on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, Official Journal of the European Communities, 1995.
- [14] K. Kotsoglou and M. Oswald, "Trust, but Verify: The eIDAS Regulation and the Future of Electronic Identification in Europe," *Computer Law & Security Review*, vol. 34, no. 2, pp. 394–402, 2018.
- [15] European Data Protection Board, *Annual Report 2022*. Brussels, Belgium: European Data Protection Board, 2023.
- [16] Agency for Personal Data Protection in Bosnia and Herzegovina, *Annual Report on Personal Data Protection*. Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
- [17] European Commission, *Bosnia and Herzegovina 2023 Report*. Brussels, Belgium: European Commission, 2023.